

Kapsayıcı Eğitim

Özel Eğitimde Bütünleştirme

Editörler:

Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR

Doç. Dr. Salih RAKAP

2. Baskı

Editörler: Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR - Doç. Dr. Salih RAKAP

KAPSAYICI EĞİTİM **Özel Eğitimde Bütünleştirme**

ISBN 978-605-241-653-2

DOI 10.14527/9786052416532

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2021, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. A.Ş.'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayineimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınevi**dir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

1. Baskı: Eylül 2019, Ankara

2. Baskı: Şubat 2021, Ankara

Yayın-Proje: Şehriban Türüldür
Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Çetin
Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Vadi Grup Basım A.Ş.
İvedik Organize Sanayi 28. Cadde 2284 Sokak No:105
Yenimahalle/ANKARA
Tel: (0312) 394 55 91

Yayıncı Sertifika No: 36306
Matbaa Sertifika No: 49180

İletişim

Karanfil 2 Sokak No: 45 Kızılay/ANKARA
Yayınevi: 0312 430 67 50 - 430 67 51
Dağıtım: 0312 434 54 24 - 434 54 08
Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60
İnternet: www.pegem.net
E-ileti: pegem@pegem.net
WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

ÖN SÖZ

Toplumlarda özel gereksinimleri nedeniyle farklı olarak algılanan bireyler her zaman var olmuştur. Ancak tarihsel süreçte toplumsal yaşamın her alanında, özel gereksinimli bireylerin yok sayıldıkları ve dışlandıkları dönemler olmuştur. Bu gerçek ile birlikte özellikle 60'lı yıllardan itibaren hümanizm felsefesi temelinde “*insan hakları*” vurgusu oluşmuştur. Bunun sonucu olarak toplumda yaşayan tüm bireylerin eşit haklara sahip oldukları ve bu haklarından eşit düzeyde yararlanma olanaklarının sağlanması gerektiği düşüncesi yaygınlaşmıştır. Toplumsal eşitlik düşüncesi dünya genelinde, toplumsal yaşam alanı olarak okulları dolayısıyla eğitim sistemlerini “eşit eğitim alma hakkını” sağlamak adına kapsayıcı eğitim uygulamalarının düzenlenmesi şeklinde etkilemiştir.

İnsan hakları bağlamında özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama tam katılımlarını desteklemede etkili bir yol olduğu ileri sürülen “*Kapsayıcı Eğitim*” kavramının felsefi temelleri ve tanımını tartışmak kitabın birinci ünitesinin temel konusu olmuştur. Kitabın ikinci ünitesinde “*Normalleştirme*” kavramı ele alınarak ayırıştırılmadan kapsayıcılığa geçiş süreci kronolojik olarak detaylandırılmıştır. Üçüncü ünite ise kapsayıcı eğitimde nitelik boyutu ele alınmıştır. Bu ünitenin yazarları kapsayıcı eğitimde etkililik ve başarı için temel faktörleri açıklamışlardır. Dördüncü ünite ise kapsayıcı eğitimin niteliğinde önemli bir faktör olan “*Ekip Çalışması/İşbirliği*” boyutu ele alınmıştır. Bu ünite özellikle ekip modelleri üzerinde durulmuştur. Kapsayıcı eğitim ile birlikte süreçte yer alan tüm paydaşların rol ve sorumluluklarının farkında olunmasının önemli olduğu bakış açısıyla beşinci ünite öğretmen, aile ve yöneticilerin rolleri açıklanmıştır.

Kapsayıcı eğitime yönelik beşinci üniteye kadar kuramsal bilgilerin yoğun olarak yer aldığı bu kitabın altıncı ünitesinde sınıf içi uygulamalara değinilmiştir. Bu ünite kapsayıcı eğitim ve öğretim süreçleri işlevsel olarak tanıtılmaya çalışılmıştır. Sınıf içi uygulamaları ile birlikte geçiş süreçlerinin planlanması boyutu yedinci ünite ele alınmıştır. Kapsayıcı eğitim uygulamalarının niteliğinde belki de en önemli faktör olan “*Destek Özel Eğitim Hizmetleri*” sekizinci ünite detaylandırılmıştır.

Özel gereksinimli öğrencilerin yaş ve olgunlaşma süreçleri düşünüldüğünde doğal olarak kapsayıcı eğitim uygulamalarının öğretim kademelerine göre farklılaştığı bilinmektedir. Bu doğrultuda kitabın dokuzuncu ünitesinde öğretim kademelerine göre kapsayıcı eğitim uygulamalarına değinilmiştir. Onuncu ünite ise değerlendirme süreci ele alınmıştır.

Kitabın onbirinci ünitesinde kapsayıcı eğitim uygulamaları ile ilgili Türkiye’ye odaklanılmış ve kapsayıcı eğitime yönelik yasal düzenlemeler detaylandırılmıştır.

mıştır. Bunun devamında on ikinci ünite Türkiye’de kapsayıcı eğitim bağlamında mevcut durum hakkında bilgi sahibi olunması açısından ilgili araştırmalar ele alınmıştır.

Görülebileceği gibi bu kitapta kapsayıcı eğitim konusu mümkün olduğunca teorik olarak açıklanmaya çalışılmış, nitelikli uygulamalarda etkili faktörlere değinilmiş ve Türkiye’de kapsayıcı eğitim boyutu irdelenmeye çalışılmıştır. Kitap yazılırken teorik bilginin uygulamaya da aktarılması konusunda tüm ünite yazarlarının çabasından bahsetmek gerekir. Bu bağlamda emeği geçen tüm yazarlara teşekkürü bir borç olarak görüyor, her bireye eşit eğitim olanaklarından yararlanmalarında bir rehber olmasını diliyoruz.

Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR

Doç. Dr. Salih RAKAP

Bölümler ve Yazarları

Editörler: Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR - Doç. Dr. Salih RAKAP

- 1. Bölüm: Kapsayıcı Eğitim ve Felsefi Temelleri**
Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR - Anadolu Üniversitesi
- 2. Bölüm: Normalleştirmeden Kapsayıcı Eğitime: Tarihsel Gelişim**
Prof. Dr. Şerife YÜCESOY ÖZKAN - Anadolu Üniversitesi
Sima KIRKGÖZ - Anadolu Üniversitesi
Büşra BEŞDERE - Anadolu Üniversitesi
- 3. Bölüm: Kapsayıcı Eğitimin Etkililiği ve Başarısı İçin Temel Faktörler**
Dr. Öğr. Üyesi Ebru ÜNAY - Trabzon Üniversitesi
Doç. Dr. Orhan ÇAKIROĞLU - Trabzon Üniversitesi
- 4. Bölüm: Kapsayıcı Eğitim ve Ekip Çalışması/İş Birliği**
Dr. Öğr. Üyesi Sinan KALKAN - Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Doç. Dr. Salih RAKAP - Ondokuz Mayıs Üniversitesi
- 5. Bölüm: Kapsayıcı Eğitimde Öğretmen, Aile ve Yöneticilerin Rollerini**
Arş. Gör. Yunus YILMAZ - Anadolu Üniversitesi
Arş. Gör. Çiğdem UYSAL - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Arş. Gör. Hüseyin KOÇ - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- 6. Bölüm: Kapsayıcı Eğitim ve Öğretim Süreçleri**
Arş. Gör. Halil UYSAL - Artvin Çoruh Üniversitesi
Arş. Gör. Çiğdem UYSAL - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
- 7. Bölüm: Kapsayıcı Eğitim ve Geçiş Sürecinin Planlanması**
Doç. Dr. Aysun ÇOLAK - Anadolu Üniversitesi
Arş. Gör. Candan Hasret ŞAHİN - Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi
- 8. Bölüm: Kapsayıcı Eğitim ve Destek Özel Eğitim Hizmetleri**
Arş. Gör. Çiğdem UYSAL - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Arş. Gör. Hüseyin KOÇ - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
Arş. Gör. Yunus YILMAZ - Anadolu Üniversitesi

9. Bölüm: Farklı Öğretim Kademelerinde Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları

Doç. Dr. Aysun ÇOLAK - Anadolu Üniversitesi

10. Bölüm: Kapsayıcı Eğitimde Değerlendirme Süreci

Arş. Gör. Şule YANIK - Trabzon Üniversitesi

Arş. Gör. Emel ERTÜRK MUSTUL - Gaziantep Üniversitesi

11. Bölüm: Türkiye’de Kapsayıcı Eğitime Yönelik Yasal Düzenlemeler

Arş. Gör. Hüseyin KOÇ - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

Arş. Gör. Yunus YILMAZ - Anadolu Üniversitesi

Arş. Gör. Çiğdem UYSAL - Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi

12. Bölüm: Türkiye’de Kapsayıcı Eğitime Yönelik Araştırmalar

Doç. Dr. Salih RAKAP - Ondokuz Mayıs Üniversitesi

Dr. Öğr. Üyesi Sinan KALKAN - Çanakkale Onsekiz Mart

Üniversitesi

İÇİNDEKİLER

Ön Söz.....	iii
Bölümler ve Yazarları.....	v

1. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE FELSEFİ TEMELLERİ

Giriş.....	2
Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa!.....	3
Kapsayıcı Eğitim Nedir?.....	7
Kapsayıcı Eğitimin Temel Özellikleri.....	9
Türkiye’de Kapsayıcı Eğitim.....	12
Özet.....	14
Yararlanılan Kaynaklar.....	14

2. BÖLÜM

NORMALLEŞTİRME DEN KAPSAYICI EĞİTİME: TARİHSEL GELİŞİM

Giriş.....	19
Eski Çağlar: Uzaklaştırma.....	19
Semavi Dinler Dönemi: Koruma.....	20
1600-1700’ler: Dışlama.....	21
1800-1900’ler: Kurumlaşma.....	22
1900-1950’ler: Ayrıştırma.....	23
1960’lar: Normalleştirme.....	26
1970’ler: En Az Kısıtlayıcı Ortam.....	29
1980’ler: Kaynaştırma.....	32
1990’lar: Bütünleştirme.....	36
2000’ler: Herkes İçin Eğitim.....	40
2010’lar: Kapsayıcı Eğitim.....	45
Özet.....	47
Yararlanılan Kaynaklar.....	48

3. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİMİN ETKİLİLİĞİ VE BAŞARISI İÇİN TEMEL FAKTÖRLER

Giriş.....	57
Bir Sistem Olarak Okul.....	57
Adanmış Liderlik	58
Demokratik Öğrenme Ortamı	59
Destekleyici Okul Kültürü	59
Tutumlar	61
Tutum Kavramı	61
Tutumların Öğeleri	61
Tutumların Değiştirilmesi.....	62
Özel Gereksinimli Öğrencilere ve Kapsayıcı Eğitime Yönelik Tutumlar	64
Kapsayıcı Eğitimde Öğretmen.....	67
Öğretme Stilleri	68
Öğretimsel Uyarlamalar	70
Sınıf Yönetimi	71
Kapsayıcı Eğitimde Aile.....	72
Sosyal Kabul	73
Ekip Çalışması ve İşbirliği.....	75
Özet	76
Yararlanılan Kaynaklar	76

4. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE EKİP ÇALIŞMASI/İŞ BİRLİĞİ

Giriş.....	83
Kapsayıcı Eğitimde Ekip Çalışması ve İşbirliğinin Önemi	84
Kapsayıcı Eğitimde Ekip Modelleri.....	86
Multidisipliner Ekip Modeli	87
İnterdisipliner Ekip Modeli	89
Transdisipliner Ekip Modeli	91
Kapsayıcı Eğitimde İş Birliği Modelleri.....	94
Danışmanlık.....	95
Eş-Öğretim (Co-Teaching)	95
Tamamlayıcı Öğretim (Complementary Instruction)	98
Akran Koçluğu (Peer Coaching).....	100
Destekleyici Öğrenme Etkinlikleri (Supportive Learning Activities)	101

Yasal Düzenlemelerde Ekip Çalışması ve İş Birliği.....	103
Özet	104
Yararlanılan Kaynaklar	105

5. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİMDE ÖĞRETMEN, AİLE VE YÖNETİCİLERİN ROLLERİ

Giriş.....	111
Kapsayıcı Eğitimde Roller	111
Öğretmen Rollerini	112
Yönetici Rollerini	115
Aile Rollerini	117
Öğretmen, Yönetici ve Aile Tutumları.....	119
Kapsayıcı Eğitimde Oryantasyon	123
Özet	126
Yararlanılan Kaynaklar	127

6. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE ÖĞRETİM SÜREÇLERİ

Giriş.....	133
Kapsayıcı Eğitim ve Eğitim-Öğretimin Planlanması.....	134
Kapsayıcı Eğitim ve Öğretimsel Uyarlamalar	135
Öğretim Öncesinde Yapılan Uyarlamalar	136
Öğretim Sırasında Yapılan Uyarlamalar	139
Öğretim Sonrasında Yapılan Uyarlamalar	145
Kapsayıcı Eğitim ve Eğitim-Öğretim Süreçlerinin Değerlendirilmesi.....	146
Kapsayıcı Eğitim ve Etkili Sınıf Yönetimi.....	147
Özet	149
Yararlanılan Kaynaklar	150

7. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE GEÇİŞ SÜRECİNİN PLANLANMASI

Giriş.....	157
Kapsayıcı Eğitim	158
Kapsayıcı Eğitim Uygulamalarında Geçiş Sürecinin Önemi.....	160
Geçiş Sürecine İlişkin Yasal Haklar.....	161

Geçiş Sürecini Etkileyen Etmenler	162
Geçişin Sınıflandırılması ve Türleri	163
Geçiş Dönemleri.....	166
Erken Çocukluk Programından Okul Öncesi Programına Geçiş	167
Okul Öncesi Programından İlkokul Programına Geçiş.....	168
İlkokul Programından Ortaokul Programına Geçiş.....	169
Ortaokul Programından Lise ve Dengi Kurumların Programlarına Geçiş.....	170
Toplumsal Yaşama Geçiş	172
Bireyselleştirilmiş Geçiş Planı.....	173
Geçiş Ekibi Üyeleri ve Geçiş Sürecindeki Rol ve Sorumlulukları	175
Özet	176
Yararlanılan Kaynaklar	176

8. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE DESTEK ÖZEL EĞİTİM HİZMETLERİ

Giriş.....	183
Destek Özel Eğitim Hizmetlerinin Önemi	183
Destek Özel Eğitim Hizmet Türleri.....	184
Okul İçinde Sunulan Destek Özel Eğitim Hizmetleri	185
Okul Dışında Sunulan Destek Özel Eğitim Hizmetleri.....	196
Özet	201
Yararlanılan Kaynaklar	202

9. BÖLÜM

FARKLI ÖĞRETİM KADEMELERİNDE KAPSAYICI EĞİTİM UYGULAMALARI

Giriş.....	208
Kapsayıcı Eğitim	208
Öğretimi Farklılaştırma/ Farklılaştırılmış Öğretim.....	212
Farklı Öğretim Kademelerinde Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları	220
Okulöncesi Dönemde Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları.....	222
İlkokul Düzeyinde Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları	224
Ortaokul ve Lise Düzeyinde Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları.....	225
Özet	227
Yararlanılan Kaynaklar	228

10. BÖLÜM**KAPSAYICI EĞİTİMDE DEĞERLENDİRME SÜRECİ**

Giriş.....	233
Farkına Varma Aşaması.....	234
Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine Gönderme Öncesi Aşaması.....	236
Rehberlik ve Araştırma Merkezlerine Gönderme Aşaması.....	239
Eğitsel Değerlendirme ve Tanılama	240
Bir Eğitim Ortamına Yönlendirme	241
Okula Yerleştirme Aşaması	241
Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı Hazırlama ve Uygulama Aşaması.....	242
İzleme ve Değerlendirme Aşaması.....	245
Özet	246
Yararlanılan Kaynaklar	247

11. BÖLÜM**TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİME YÖNELİK YASAL DÜZENLEMELER**

Giriş.....	253
Yasal Düzenlemelere İlişkin Kavramlar	253
Kapsayıcı Eğitime İlişkin Anayasal Düzenlemeler	255
Kapsayıcı Eğitime İlişkin Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnameler	256
Kapsayıcı Eğitime İlişkin Çıkarılan Yönetmelikler.....	260
Kapsayıcı Eğitime İlişkin Diğer Yasal Düzenlemeler.....	264
Özet	266
Yararlanılan Kaynaklar	267

12. BÖLÜM**TÜRKİYE'DE KAPSAYICI EĞİTİME YÖNELİK ARAŞTIRMALAR**

Giriş.....	271
Kapsayıcı Eğitimin Temel Bileşenleri	271
Erişim	272
Katılım	272
Destekler.....	273
Kapsayıcı Eğitim ile İlgili Türkiyede Yapılmış Araştırmalar	274
Erişim ile İlgili Çalışmalar	275
Katılım ile İlgili Çalışmalar	276
Destekler ile İlgili Çalışmalar	282

Sonuç ve Öneriler	285
Özet	286
Yararlanılan Kaynaklar	287
Yazarlar Hakkında	291

TABLORAR LİSTESİ

1. BÖLÜM

Tablo 1. Kaynaştırma ve Kapsayıcı Eğitim Kavramları Arasındaki Farklılıklar	6
---	---

4. BÖLÜM

Tablo 1. Multidisipliner Ekip Üyelerinin Roller ve Ekibin Nitelikleri	89
Tablo 2. Transdisipliner Ekip Modelinin Anahtar Bileşenleri.....	93
Tablo 3. Kapsayıcı Eğitimde Yer Alan Ekiplerin Rol Paylaşımları.....	94

6. BÖLÜM

Tablo 1. Öğretim Materyal, Yöntem ve Teknikleri Çeşitlendirme Yolları.....	140
Tablo 2. Özel Gereksinimli Öğrenciler İçin Yazılı Değerlendirme Uygulamalarında Yapılabilecek Uyarlamalar.....	145
Tablo 3. Kapsayıcı Eğitim Uygulamaları Gerçekleştirilen Sınıflarda Kullanılabilecek Etkili Sınıf Yönetimi Stratejileri.....	149

12. BÖLÜM

Tablo 1. Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Katılımı Destekleyen Araştırmalar (Kronolojik Sıra).....	278
Tablo 2. Kapsayıcı Eğitim Bağlamında Desteklere Odaklanan Araştırmalar (Kronolojik Sıra).....	284

ŞEKİLLER LİSTESİ

4. BÖLÜM

Şekil 1. Multidisipliner Ekip Modeli.....	88
Şekil 2. İnterdisipliner Ekip Modeli	90
Şekil 3. Transdisipliner Ekip Modeli.....	92
Şekil 4. Eş-Öğretim (Co-Teaching) Yaklaşımları.....	97
Şekil 5. Tamamlayıcı Öğretim Yaklaşımı Uygulama Biçimleri	99
Şekil 6. Destekleyici Öğrenme Yaklaşımı Uygulama Biçimleri.....	102

5. BÖLÜM

Şekil 1. Kapsayıcı Eğitimde Oryantasyon Şeması	124
--	-----

6. BÖLÜM

Şekil 1. Duyusal Öğrenme Alanları	138
---	-----

7. BÖLÜM

Şekil 1. Farklılaştırılmış Öğretim	159
Şekil 2. Geçiş Sınıflandırmaları	163
Şekil 3. Dikey Geçiş Basamakları	164
Şekil 4. Gelişimsel Olmayan Geçiş	165
Şekil 5. Geçiş Dönemleri	166
Şekil 6. Bireyselleştirilmiş Geçiş Planı Hazırlama Süreci	174

8. BÖLÜM

Şekil 1. Destek Özel Eğitim Hizmet Türleri	185
Şekil 2. İşbirliği ile Öğretim Modelleri	193

9. BÖLÜM

Şekil 1. Farklılaştırılmış Öğretimin Boyutları	213
Şekil 2. Ortaokuldan Liseye Müfredatın Etkili Farklılaştırma Süreci	226

10. BÖLÜM

Şekil 1. Türkiye’de Kapsayıcı Eğitim Süreci	233
Şekil 2. RAM’a Gönderme Öncesi Aşamasının Adımları	237
Şekil 3. Yerleştirme Kararı Verilirken Dikkate Alınabilecek Öğrenci ve Okul Özellikleri	242

11. BÖLÜM

Şekil 1. Normlar Hiyerarşisi	254
Şekil 2. Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği	255
Şekil 3. Kapsayıcı Eğitime İlişkin Yasal Düzenlemeler	257
Şekil 4. Kapsayıcı Eğitime İlişkin Oluşturulan Yönetmelikler	261

1. BÖLÜM

KAPSAYICI EĞİTİM VE FELSEFİ TEMELLERİ

Prof. Dr. Hasan GÜRGÜR - Anadolu Üniversitesi

ANAHTAR KAVRAMLAR

- Ø Özel Gereksinimli Bireyler
- Ø İnsan Hakları
- Ø Ayrıştırma
- Ø Dışlanma
- Ø Kaynaştırma Uygulamaları
- Ø Bütünleştirme
- Ø Kapsayıcı Eğitim

AMAÇLAR

Bu bölümü okuduktan sonra;

1. Ayrıştırma ve kapsayıcı eğitim kavramlarını tartışabilecek,
2. Kapsayıcı eğitim ve kaynaştırma uygulamaları arasındaki farklılıkları açıklayabilecek,
3. Kapsayıcı eğitim kavramını tanımlama çabalarını tartışabilecek,
4. Kapsayıcı eğitim uygulamalarının temel özelliklerini açıklayabilecek,
5. Türkiye eğitim sisteminde kapsayıcı eğitim uygulamalarını açıklayabileceksiniz.

İÇİNDEKİLER

1. Giriş
2. Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa!
3. Kapsayıcı Eğitim Nedir?
4. Kapsayıcı Eğitimin Temel Özellikleri
5. Türkiye'de Kapsayıcı Eğitim
6. Özet
7. Yararlanılan Kaynaklar

Giriş

Toplumsal yapılar içerisinde özel gereksinimleri nedeniyle farklı olarak algılanan bireyler her zaman var olmuş ve var olmaya devam edeceklerdir. Bu gerçeğe rağmen günümüzde halen, bu bireylerin toplumsal yaşamın neresinde oldukları veya neresinde olmaları gerektiği önemli bir tartışma konusudur. Tarihsel süreçte toplumsal yaşamın her alanında, özel gereksinimli bireylerin yok sayıldıkları ve dışlandıkları dönemler ile birlikte, özellikle hümanizm felsefesi ve 50’li yıllardan itibaren “*insan hakları*” vurgusu temelinde, toplumda birlikte yaşadıkları diğer bireylerle eşit haklara sahip oldukları düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştır. Özellikle, özel gereksinimli bireylerin, diğer bireylerin yararlandığı hak ve olanaklardan yararlanmaları gerektiğine dair başlayan bu anlayış, Nirje’nin 1969 yılında “Normalleştirme” kavramını ortaya atmasıyla daha da olgunlaşmıştır. Söz edilen toplumsal yaşamın her alanı ifadesine, bireylerin yaşamlarında önemli bir yeri olan eğitim ortamları da dâhildir. Toplumsal yaşam alanı olarak okullarda dolayısıyla eğitim sistemlerinde eşit eğitim alma hakkını sağlamak adına kaynaştırma uygulamalarının yaygınlaşmış olduğundan söz etmek gerekir. Özel gereksinimli bireylerin normal gelişim gösteren akranları ile birlikte destek özel eğitim hizmetlerinden yararlanmak koşulu ile eğitim almaları anlamına gelen kaynaştırma uygulamalarının son 40 yıldır sistematik şekilde gerçekleştirildiği söylenebilir. Tarihsel gelişim içerisinde ilk zamanlar kaynaştırma (İngilizce karşılığı *integration* veya *mainstreaming*) şeklinde adlandırılarak yürütülen bu uygulamaların, 80’li yıllardan itibaren kapsayıcı eğitim (İngilizce karşılığı *inclusive education*) şeklinde adlandırıldığı görülmektedir.

Özel gereksinimli bireylerin toplumsal yaşama tam katılımlarını desteklemede ve bunu sağlamada etkili bir yol olduğu ileri sürülen kapsayıcı eğitim kavramının insan hakları evrensel değerleri ışığında felsefi temellerini ve tanımını tartışmak kitabın bu ünitesinin temel konusudur. Ancak, özel gereksinimli bireylere yönelik günümüzde halen farklı ülkelerde kapsayıcılıktan uzak ayrı eğitim ortamlarının yaygın olduğunu, bireylerin ilgili düzenleme ve uyarlamalardan yoksun bir şekilde etiketleme temelli sınıflandırıldıklarını ve bu sınıflamalar doğrultusunda eğitim uygulamalarının devam ettiğini belirtmek gerekir. Dolayısıyla çocukların yetersizliklerine, yaşadıkları çevreye ve ait oldukları kültüre veya sınıfa bağlı olarak değişen farklı ayırıştırma biçimleri ile karşı karşıya kalmaya devam ettikleri sıklıkla dile getirilmektedir (Mordal ve Strømstad, 1998; UNICEF, 2013). Bu konuda örneğin Porter ve Smith (2011), 2010’da hâlen Kanada’da ayırıştırılmış eğitim ortamlarında eğitime devam eden binlerce çocuğun bulunduğunu vurgulamışlardır. Sözü edilen ayırıştırma odaklı eğitim yapısı, özel gereksinimli bireyin sahip olduğu yetersizliğin türüne (örn, zihin yetersizliği, işitme yetersizliği vb.) dayalı olarak gerçekleştirilmektedir.

Ayrıştırılmış eğitim uygulamalarının günümüzde halen devam ettiği ile ilgili kısa hatırlatmadan sonra bu ünite de önce eğitim sistemlerinde ayrıştırmadan kapsayıcılığa nasıl gelindiği ele alınmıştır. Ardından kapsayıcı eğitim kavramına ilişkin tanımlara değinilmiştir. Sonrasında kapsayıcı eğitimi tanımlamadaki zorluklardan yola çıkılarak temel özellikler açıklanmıştır. Bölüm boyunca yer alan başlıklar altında somutlaştırmak adına yeri geldiğinde kaynaştırma ile kapsayıcı eğitim kavramları arasındaki farklılıklar da tartışılmıştır. Bu bölüm, Türkiye’de kapsayıcı eğitim kavramı konusuna odaklanılarak sonlandırılmıştır.

Ayrıştırmadan Kapsayıcılığa!

Özellikle 1940’lı yıllardan itibaren yetersizliği olan öğrencilerin gereksinimlerinin en etkili şekilde karşılanabileceği düşüncesinin hâkim olması nedeniyle, ayrıştırılmış (*segregation*) okullarda, yaygın şekilde hizmet sunulmaktaydı. Ayrıştırmaya dayalı özel eğitim okullarında, uzman personelle sunulan bireysel gereksinim odaklı hizmetlerin niteliğinin 1960’lı yıllara kadar sorgulanmamış olduğu dikkat çekmektedir. Diğer yandan 60’lı yıllara gelindiğinde, insan hakları hareketinin ivme kazanması ile ayrıştırılmış özel eğitim kurumlarında eğitim alan özel gereksinimli bireyler ile ilgili etiketleme, küçümseme, eğitim programında ve sosyalleşme becerilerini kazandırmada sınırlılıklar gibi olumsuz sonuçlara odaklanılmış olduğu görülmektedir. O yıllardan itibaren ayrıştırılmış eğitim ortamları ve olumsuz eleştiriler doğrultusunda özel gereksinimli bireylere etkili eğitim sunma adına alternatif öneriler geliştirilmeye ve düzenlemeler yapılmaya başlanmıştır (Graham ve Jahnukainen, 2011; Mordal ve Strømstad, 1998; Libsky ve Gartner, 1987; Porter ve Smith, 2011; Thomas, Walker ve Webb, 2005).

1960’lı yıllarda, insan hakları hareketi ile ayrıştırılmış özel eğitim kurumlarında eğitim alan bireyler ile ilgili bilgi ve beceri kazandırmadaki sınırlılıklar gibi temel olumsuz sonuçlara odaklanılmıştır.

Özel gereksinimli bireylere nitelikli eğitim sunmak adına yapılan tartışmalar sonucunda “*kaynaştırma*” (integration/mainstreaming) şeklinde adlandırılan uygulamalara ilişkin birçok ülkenin eğitim sistemlerinde düzenlemeler yaptıkları görülmektedir (Örneğin, Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere). Kaynaştırma, kısaca özel gereksinimli öğrencilerin, normal gelişim gösteren akranları ile aynı ortamlarda destek eğitim hizmetlerinden yararlanmak koşulu ile eğitim almaları şeklinde tanımlanmaktadır (Libsky ve Gartner, 1987). Diğer yandan 1980’li yıllarda kavramsal olarak kaynaştırma şeklinde yürütülen uygulamalara karşı, süreçte sadece öğrencilerin yetersizliklerine odaklı olunması, dezavantajlı tüm çocukları kapsaması gibi konularda bazı eleştirilerin yapıldığından da bahsetmek gerekir (Thomas,